

POSLEDNJI TRIK PETRA MILOŠEVIĆA

(Petar Milošević: *Trik-roman, Agora, Zrenjanin – Novi Sad, Zadužbina Jakova Ignjatovića Budimpešta, 2021*)

Trik-roman Petra Miloševića (1952–2021), objavljen u godini njegove smrti, tipičan je primer savremenog profesorskog romana. Oslanjajući se na književnu tradiciju od Homera do Esterhazija, Petar Milošević piše trik-roman o trik-romanima, onim delima „čiji autor tobožnjim pronađenim rukopisom ili drugim pripovedačkim postupcima (trikovima) stvara iluziju da je njegova knjiga samo kopija, prevod, izdavačka redakcija nekog – obično fiktivnog – originala“. Da bi definisao trik-roman, Milošević „reaktivira“ postmoderne tehnike poigravanja s tekstem – transformisanje književnog teksta u drugi vid diskursa, i obrnuto, kreiranje različitih mogućnosti čitanja teksta, lažni dokumentarizam, odnosno fenomen *pronađenog rukopisa*, roman o romanu i roman u romanu.

Rođen u Kalazu, mestu između Budimpešte i Sentandreje, pesnik, prozni pisac, književni kritičar i prevodilac,¹ profesor srpske/srpskohrvatske književnosti na Slavističkoj katedri Univerziteta Etveš Lorand u Budimpešti, ostaje na tragu prethodnih romana u kojima prikazuje dvojnost sopstvenog identiteta – u vidu Petra Miloševića i Milosevits Péter-a. Uz njih, u *Trik-romanu* do izražaja dolazi i drugi dvostruki identitet Miloševića – univerzitetskog profesora koji je istovremeno i romanopisac: „Vezu između ormana i proze spoznao sam kada sam u nekoj kritici pročitao o sebi da ja kao univerzitetski profesor pišem ‘profesorske ormane’. Kao Milorad Pavić i Umberto Eko.“ Pojava „mandarina postmoderne“² u *Trik-romanu* nije nimalo slučajna. Među trideset tri referentna teksta koje Milošević daje kao primere trik-romana, nalaze se i *Ime ruže* Umberta Eka („pronađen rukopis o istrazi za jednim izgubljenim rukopisom“) i *Hazarski rečnik* Milorada Pavića („dokument o hazarskoj polemici, razmešten u obliku leksikona“).

¹ Istaci ćemo Miloševićeve prevode romana *Kapetan Prljavi Fred i Tri musketara u Africi* P. Hauarda (Rejtő Jenő, 1905–1943), kulturnih avanturističko-humorističkih dela mađarske književnosti (koja su stekla status klasika petparačke proze), čiji uticaj primećujemo u *istražnom* sloju *Trik-romana*. I u Rejteovom stvaralaštvu Milošević uviđa elemente trika – „pisac na kraju prvog poglavlja predaje reč jednom od glavnih junaka, te odatle roman potiče iz pera tog lika“.

² Pored njih, Milošević i Borhesa svrstava među mandarine postmoderne i posvećuje mu sedmu fusnotu u kojoj razvija priču o njihovom mistifikovanom susretu. Susret pronađen na španskom sajtu Milošević prenosi stilom Gugl prevodioca, videvši sebe kao realnu ličnost – studenta koji Borhesu daje rum iz pletene hipi torbe. Milošević se ovde poigrava s Aristotelovim pojmovima *moгуćег* i *verovatnog*, pošto do kraja ostaje nepoznato da li je profesor Laslo Hadrović temeljno proučavao Kiša i da li je Borhes zaista ikada posetio Budimpeštu. Horhea Luisa Borhesa, profesora engleske književnosti na Univerzitetu u Buenos Ajresu, takođe bismo mogli smatrati autorom profesorskog kriminalističkog žanra – s Adolfom Bjoj Kasaresom 1942. objavljuje zbirku kriminalističkih priča *Šest problema za don Isidra Parodija*.

„Beleške“, odnosno sam sadržaj Miloševićevog romana uokviren književnoteorijskom studijom, čitaocu su prezentovane kroz trideset i tri poglavlja, asocijativno povezana s trikovima koje njihovi autori koriste u pisanju (i življenju). U osmoj belešci – „Najveći prozni pisac“ – u Miloševićev fakultetski kabinet stiže autor romana *Velika voda* i donosi struk ruže sekretarici. Kovrdžavi čovek-medved (makedonski pisac Živko Čingo, što zaključujemo samo po uzgred spomenutom naslovu romana), na Umberta Eka, osim po ružama i fizičkim dimenzijama, asociira i preko motiva *šibica*. Šibica koja ostaje zaglavljena u piščevom uhu može biti skrivena aluzija na Ekove kolumne pisane za magazin *L'Espresso* u intervalu od 1985. do 2016. godine – *La bustina di Minerva (Minervina svaštara)*,³ zbog svog ograničenog obima nazvane prema marki šibica „minerva“, na čijoj unutrašnjoj strani poklopca je bilo moguće napisati kratku belešku. Odlazak Činga u lift Miloševića podseća na guranje velikog ormana u mali – što on asocijativno povezuje s *velikim piscima* i „profesorskim ormanima“ Eka i Pavića.

U desetoj belešci nazvanoj „Kestenov list u pasulju“, čija se radnja odvija u kući Milorada Pavića u Beogradu, književne aluzije su znatno jasnije. U kući „jednog slavnog pisca trik-romana“ sve podseća na njegov teorijski i književni opus: „stilski nameštaj (barok, rokokoko, klasicizam), uljani portreti na zidu, plus jedan bidermajerski stočić s raznim pićima“. Pored toga, u stanu nema nikoga osim dva ruska hrta, čije pojavljivanje Milošević odmah citira sa „Milorad Pavić: *Ruski hrt* (Beograd, 1979)“. Premda je u osmom poglavlju autorova naučna funkcija bila esejistička (napisao je pogovor za mađarsko izdanje *Velike vode*), u desetom je prevodilačka – Petar Milošević kao prevodilac Pavićeve *Poslednje večere* na mađarski jezik ističe scenu „kada glavni junak sedi u kafanskoj bašti i jede čorbast pasulj zajedno sa lišćem koje pada u tanjir“. Ovo pisca dovodi do zaključka da je „i Gete klopa pasulj dok je pisao *Fausta*“, zbog čega odlučuje da spoji stvarnost i fikciju, život i literaturu, i kod „Veslača“ okusi pasulj sa dodatkom svežeg kestenovog lišća. Kako život i literatura nisu isto, književni junak rado jede lišće, dok je pisac u životu gadljiv.

Trik-roman takođe ostaje, u izvesnoj meri, i na tragu devetnaestovekovnih profesorskih *kulturhistorischen* romana. Petar Milošević razvija paralelnu priču o rimskom gradu Akvinkumu – njegovoj istorijskoj prošlosti, autorovom svakodnevnom životu u njemu i mistifikovanoj priči o vezama Akvinkuma i rodnog Kalaza. Pored likova velikog arhitekta i saradnice arheološkog instituta, pojavljuju se i pripovedačevi baka i sin, kojipletu povесnu mrežu oko Akvinkuma. Lajtmotiv ovih poglavlja jeste *muzika*⁴ – bakino pevanje je u mladosti beležio fonograf sakupljača narodnih umotvorina, dok sin pokušava da rekonstruiše zvuk pronađenih starovekovnih vodenih orgulja na kojima je svirala Elija Sabina. Odjeci drevnog u savremenosti predstavljaju trusno područje *Trik-romana*, težnja da se čuje misteriozna melodija u pozadini fonografskog snimka dovela je do uništenja postojećeg zapisa,

³ Izbor iz Ekovih tekstova napisanih u ovoj rubrici između 2000. i 2015. godine na srpskom jeziku je objavljen 2016. godine pod nazivom *Pape Satàn Aleppe: hronike fluidnog društva*, u izdanju beogradske „Geopoetike“.

⁴ Sedamnaesta beleška, „Muzičarka iz staroga veka“, direktno je inspirisana muzičkim slojem romana *Sudbina i komentari* Radoslava Petkovića, odnosno – Elija Sabina predstavlja daleki odjek Petkovićeve junakinje Katarine Riznić.

dok je karnevalska noć muzeja u Akvinkumu prikazana s elementima Drugosti, mističnog i onostranog iskustva. Natprirodno je u Miloševićevom romanu zamišljeno kao maglovita okvirna priča o kalaškim vešticama koje se pojavljuje u različitim istorijskim epohama, pa i tokom posete Miloša Crnjanskog Sentandreji 1923.

I, naravno, rukopis. Preplitanje motiva univerzitetske nastave, naučnog i književnog života s Akvinkumom u prošlosti i sadašnjosti odvija se preko mistifikacije – potrage za izgubljenim i nepoznatim rukopisom Luke Milovanova Georgijevića, peštanskog učitelja i Vukovog prethodnika u reformi srpske azbuke i pravopisa. Nasuprot zabludi da postmodernizam *izmišlja* fenomen izgubljenog rukopisa, Petar Milošević se okreće tradiciji ovog drevnog književnog trika, i pronalazak Georgijevićevog rukopisa povezuje sa Servantesovom mistifikacijom u devetom poglavlju *Don Kihota*. Piljarnica u Akvinkumu po uzoru na pijacu u Toledu autoru donosi rukopis za koji je mislio da je izmišljotina nepoznate koleginice koja ga je nakon konferencije zaustavila kod lifta Filološkog fakulteta u Beogradu:

Luka je zamotavao u hartije pečeno meso i kobasice, no kada je kasnije Vuk Stefanović Karadžić tražio tekst [Opita] da ga štampa u Beču, Luka je doterao rukopis, a umusane hartije zamenio čistima. [...] Dosad niko nije znao da umusane hartije Luka nije uništio, nego je na njihovoj poleđini napisao svoj autobiografski roman.

Georgijevićev susret sa kalaškom vešticom, nakon kog naprasno ogluvi (što istorija ne beleži na istovetan način, čime se potvrđuje da je fikcija istinitija od istoriografije jer prikazuje ono verovatno i nužno), povezan je sa freskom plave česme pronađene u Akvinkumu. Pod uticajem psihoaktivnih supstanci dobroćudna baka-veštica pripoveda robinzonijadu o drevnom begu sekte kalaških veštica, čiji su simbol prepoznavanja plave minduše, a sveti cilj obnavljanje plave česme.

Delimično razrešenje misterije izgubljenog rukopisa autora vraća u akademski sloj romana. Sedam dana boravka u bolnici zbog povrede noge direktna je aluzija na Manov *Čarobni breg*, a nakon tromesečnog bolovanja provedenog u „kuli od slonovače“,⁵ Milošević-profesor ponovo dolazi na posao i zatiče trik koji mu priređuju studenti koji pohađaju seminar o trik-romanu i imaju zadatak da napišu jedan. Time se zatvara krug trik-romana o pisanju trik-romana, izgubljenom (i više puta slučajno pronađenom) rukopisu, univerzitet-skoj nastavi, akademskom životu, svakidašnjici i prošlosti Akvinkuma, kao i njegovoj misterioznoj vezi s Kalazom.

Poslednji roman Petra Miloševića svojim trikovima i (inter)tekstualnim poigravanjima uspešno povlači linije, veze i niti između srpske, mađarske i svetske književnosti, istorije i aktuelnog trenutka, ličnog i profesionalnog života pisca--profesora i njegovih višestrukih identiteta, čime se kruniše i okončava jedan opus, ali i etapa u razvoju postmodernog profesorskog romana u srpskoj književnosti.

---

⁵ Tokom bolovanja pojavljuje se i figura majke koja neodoljivo podseća na majku Danila Kiša – Milicu, koja gubi iluziju o književnosti i postavlja krucijalno pitanje moderne poetike – kako pisac zna ono o čemu pripoveda.